

BLAHÓ KATA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A koreai szavak magyar átírásáról – koreai nevek transzliterációja a XX. század közepén Ch’oe Sŭng-hŭi példáján keresztül

A koreanisztikai kutatások Magyarországon viszonylag rövid múltra tekintenek vissza. Egy-egy kiemelkedő életútától eltekintve, mint Sövény Aladár, Mártonfi Ferenc, Fendler Károly és Osváth Gábor – aki a 80. születésnapját ünnepli 2026-ban – munkássága, kevés magyar nyelvű forrás áll a rendelkezésre, és abból a kevésből is egy szakdolgozati munka során a koreanisztikai témákkal foglalkozó diákok sok esetben szembesülnek azzal, hogy a magyar online és offline adatbázisokban a koreai kulcsszavakra való keresés nem a várt eredményt hozza, és ennek oka gyakran a koreai szavak átírásában keresendő.

A nemzetközi szférában több transzliterációs rendszer is használatban van a *han’gŭlre* 한글, azaz a koreai írásra, mind a mindennapokban, mind a tudományos publikációkban. A koreai nyelv leírására jelenleg a mindennapi életben nemzetközileg használt rendszer az átdolgozott latin betűs átírás (*kugŏŭi romacha p’yogipŏp* 국어의 로마자 표기법, angolul Revised Romanization of Korean, továbbiakban: RR), amelyet a dél-koreai kormány adott ki 2000-ben. Ennek a megalkotásánál a következő alapelveket követték: az átírásnak jelölnie kell a standard kiejtés szabályait, és a latin ábécé alapkészletét kell felhasználni, az egyéb szimbólumokat kerülni kell.¹ Ez az átírás nem jelöli a koreai nyelv alpmássalhangzóira jellemző zöngés-zöngétlen kiejtés változását, az alpmássalhangzók esetében a zöngés mássalhangzókat (*g, d, b, j*), míg a hehezetes hangok esetében a zöngétlen mássalhangzókat (*k, t, p, ch*) használja.

A tudományos írások tekintetében az ebben a folyóiratban is használatos McCune–Reischauer-átírás és a nyelvészeti publikációkban általában elvárt Yale-átírás játszik döntő szerepet. A McCune–Reischauer-átírás George McAfee

¹ Lee 2003: 417–418.

McCune és Edwin Oldfather Reischauer nevéhez fűződik, akik misszionáriusként dolgoztak a távol-keleti térségben a XX. század elején. A romanizációs rendszerüket 1939-ben dolgozták ki. A McCune–Reischauer-átírás jelöli a koreai nyelvben egyébként nem jelölt zöngés-zöngétlen kiejtést és a mássalhangzó-hasonulásokat, illetve a magánhangzók esetében az angoltól teljesen eltérő magánhangzókat különböző ékezetekkel (*ō, ū*) fejezi ki. Ez a rendszer volt sokáig a hivatalosan elismert átírási rendszer Dél-Koreában és az Egyesült Államokban is, az RR bevezetéséig.²

A Yale-átírást 1967-ben mutatták be a Yale Egyetemen. A rendszer célja, hogy megmutassa az adott szó morfofonológiai jellemzőit, a standard kiejtési szabályok követése helyett. A rendszer egyik fő megalkotója, Samuel Elmo Martin, szintén fontos szempontnak tartotta, hogy a latin ábécé alapkészletét használja fel, ne legyen szükség különleges ékezetekre.³ A Yale-átírás másik jellegzetessége, hogy nemcsak a modern nyelv leírására szolgál, hanem a középkoreai nyelv, azaz a X. és XVI. század közötti koreai nyelv leírására is.

A magyar helyesírásban azonban egy újabb rendszert alkalmazunk, más nem latin betűs nyelvekhez hasonlóan. Ennek a szabályait a Magyar Tudományos Akadémia (továbbiakban: MTA) határozza meg, beleértve a nem latin ábécét használó nyelvek átírására való irányelveket is. Mivel a koreai nyelv is beletartozik ebbe a kategóriába, jelenleg a nyomtatásban használandó átírási rendszert szintén rögzítették a helyesírási szabályok közt.⁴ Az MTA oldalán ez olvasható az átírásokkal kapcsolatos irányelvekről: „Az egyes nem latin betűs nyelvekre vonatkozó magyaros átírás szabályait akadémiai kiadványok tartalmazzák.”⁵ A koreanisztika terén napjainkban alkalmazandó, úgynevezett magyaros átírás alapját Mártonfi Ferenc nyelvész és Kelet-kutató munkája képezi, aki kidolgozta a koreai szavak átírásának az elveit. Ezek a *Keleti nyelvek magyar helyesírása* című kötetben jelentek meg, 1981-ben.⁶ A kötet készítésének az egyik fő vezéreszméje az volt, hogy a nem latin betűs keleti nyelveket a magyar nyelv hangkészletével lehessen leírni, közvetítő nyelv nélkül. Mártonfi munkája alapján így a koreai nevek és szavak helyesírása egységesebbé vált, kivételt azok a szavak képeznek, amelyek már kialakult magyaros alakokkal rendelkeztek (például a Phenjan és Szöul városnevek), amelyeket továbbra is a közkeletű,

² Lee 2003: 411–412.

³ Lee 2003: 413–414.

⁴ „Az átírás elvei.”

⁵ *Uo.*

⁶ Mint azt Mártonfi bevezetőjéből is kiderül, ez az átírás a korszellemnek megfelelően elsősorban az észak-koreai kiejtési módot követi. Napjainkban a legtöbb koreanista ezt a rendszert már elavultnak találja néhány hang kiejtésbeli változása miatt, nyomtatásban (újságcikkekben, könyvekben) azonban továbbra is ez a sztenderd átírási mód.

magyaros alakban kell írni.⁷ A könyv 1981-es megjelenése előtt azonban nem volt egységes rendszer a koreai szavak átírására. A legtöbb koreai név az orosz nyelv közvetítésével került be Magyarországra, ezért nem feltétlenül közvetítik az eredeti hangalakot, mint az látható például Kim Ir Szen pártfőtitkár nevének átírásából, amely eredetileg Kim Il-söng 김일성, valamint a koreai háborút lezáró fegyverszüneti megállapodás aláírásának a helyszíne is hagyományosan Panmindzsonnak van írva, míg az eredeti alak P'anmunjöm 판문점. Így a közvetítő nyelvből átvett fordításoknak köszönhetően a nem elterjedtebb nevek többféle átírásban is megjelenhettek, mivel az orosz nyelv átírására is csak 1950-től adtak ki szabályozást,⁸ de a cirill írás közvetítésével leírt koreai nevek egységesítése változatlanul nem történt meg.

Ez a jelenség áll fenn például a híres koreai táncosnő, Ch'oe Sŭng-hŭi 최승희 esetében is. A nemzetközi fonetikus ábécé (*International Phonetic Alphabet*, IPA) alapján a nevének korabeli kiejtése: [te^hø suŋ huɿ], ám a mai ejtése közelebb áll ehhez: [te^hwe suŋ huɿ]. A Ch'oe vezetéknevében található „ㅈ” hang (IPA: /ø/ vagy /we/, McCune–Reischauer: oe, RR: oe, Yale: oy, magyaros: ö), illetve a keresztnév magánhangzóí, az „ㅡ” (IPA: /u/, McCune–Reischauer: ũ, RR: eu, Yale: u, magyaros: u), és az „-ㅣ” (IPA: /ui/, McCune–Reischauer: ũi, RR: ui, Yale: uy, magyaros: i) okozzák a legnagyobb problémát. Kifejezetten a „ㅈ” és az „-ㅣ” diftongusok átírása nehézkes, mivel van olyan átírási rendszer, amely a kiejtett hangot jelöli, és van olyan, amely azoknak az írásjegyeknek az eredeti hangalakját tükrözi, amelyekből a diftongus felépül (a „ㅈ” írásjegyben szereplő magánhangzók az ㅏ [IPA: /o/] ㅑ [IPA: /i/], míg az „-ㅣ” írásjegy esetében az ㅡ és ㅣ magánhangzók).

Ch'oe Sŭng-hŭi neve így az 1948 és 1963 közötti időszakban többféleképpen is előkerül a magyar sajtóban. A legkonzisztensebben „Csoj Szon Hi”-ként szerepel a cirill írásjegyek alapján készített átírás három cikkben,⁹ habár az egybe- és különírás eltérő, mivel az egyik cikkben kötőjellel választják el a szótagokat egymástól: az itt megjelenő alak „Csoj-Szon-Hi”, míg a másik két cikk egyszerűen szóközt használ.¹⁰ A vezetéknev (Ch'oe = Csoj) végén jelölt „ㅈ” hang sem az eredeti koreai kiejtést, sem az írásjegyet nem tükrözi, mivel a koreai nyelvben nincs szótag végi „ㅈ” hang. Feltételezhetően azonban a koreai nyelv korabeli orosz átírata nem a kiejtést, hanem az írásjegyek eredeti alakját

⁷ Mártonfi 1981: 488.

⁸ MTA 1981: 176.

⁹ Farkas 1951; Jurzanov 1953; Sipos 1965.

¹⁰ Mint Osváth kiemeli, a koreai nyelvben a két szótagos keresztnevet mindig összetartoznak, így a magyaros és az orosz átírásban helyesen egybeírva, kötőjel nélkül szerepelnek, ennek azonban egyik írásmód sem felel meg (Osváth 2002: 29).

követi, azaz a diftongusokat felépítő írásjegyeket írja át, nem a hangokat, amit együtt képeznek, és ez jelenik meg a cirillből magyarosított átírásokban.

Ennek a különböző variánsai jelentek meg 1951-ben, 1952-ben és 1956-ban is. Az 1951-es cikkben „Csoi Szon-chi”-ként olvasható a neve. Az előző módon átírt vezetéknevén végén álló „j” hangot itt felváltja egy „i”, ami konzisztensebb a koreaival, illetve a keresztnév második szótagjának kezdő mássalhangzója egy feltehetőleg kemény „h” hangot szimbolizáló „ch”.¹¹ Az 1952-ben megjelent rövid tudósításban az átírás egy másik variánst mutat: „Csoi Szon-hi”. Itt szintén eltűnik a „j” hang, és „i”-vel helyettesítik, de a keresztnév (kötőjellel elválasztva) marad.¹² Az 1956-os cikk azonban már „Coi Szon hi”-ként mutatja be a táncosnőt.¹³ Ez a változás magyarázható a vezetéknevén cirill betűs variánsával.¹⁴ Feltételezhetően ez jelenik meg a legkorábbi forrásban is, amely a koreai nevén említi a táncosnőt: egy 1948-as *Egy koreai táncosnő* című cikkben is, ahol „Tzoi Sen Hi”-ként mutatják be.¹⁵ Mivel ez a cikk még az 1950-es orosz átírási szabályozás előtt íródott, még nem volt sem magyarosítva, sem más módon egységesítve az orosz nyelv alapján átvett szavak helyesírása.

Egyetlen olyan újságcikk jelent meg a táncosnőről az időszakban, amely nem átírásról (koreai *han’gŭl*-ről cirill ábécére) átírásra (cirill ábécéről magyar ábécére) készült, hanem Ch’oe Sŭng-hŭi nevének a tényleges kiejtését igyekszik visszaadni. Ez a cikk „Csö Szn Hi”-ként mutatja be, amely átíratban megjelenik a „ㅈ” hang korabeli ejtése (ö), csakúgy, mint a táncosnő keresztnevének az első szótagja, a „쑤” rövidsége és „elharapottsága”.¹⁶ Ez magyarázható azzal, hogy a cikk szerzője saját maga készítette az interjút, míg a többi találat többnyire más cikkeken és fordításokon alapult. Másrésztől ebben a cikkben nem egységes a névhasználat: míg a címben a fent említett „Csö Szn Hi” szerepel, a szövegben már „Csö Sznhi”-t találunk.

Ezek az újságcikkek mind a táncosnő életében jelentek meg magyar sajtótermékekben. A későbbi időszakban kiadott tudományos és más megjelenésekben azonban ezeken felül még a fent tárgyalt átírások is előfordulhatnak: az ebben a cikkben is használt McCune–Reischauer-rendszerben Ch’oe Sŭng-hŭi, az RR-átírás szerint Choe Seunghui, míg a magyaros átírásban a helyes alak Cshö Szunghi. Ezen felül gyakran előfordul a hagyományos átírási mód is, amelylyel a táncosnő neve Choi Seung-hee. Ez a probléma természetesen nem egyedi

¹¹ Deák 1951.

¹² „Kronika – Csoi Szon-hi.”

¹³ „Korea.”

¹⁴ A volt Szovjetunió területén élő koreaiak általában *Tsoi*-ként vagy *Tsoy*-ként írják át latin betűkre ezt a vezetéknevet, mint például Victor Tsoi szovjet énekes-zeneszerző vagy Anita Tsoy orosz énekes-zeneszerző.

¹⁵ „Egy koreai táncosnő.”

¹⁶ Simon 1957.

az ázsiai nyelvek esetében. Jelen írás mindössze egy apró betekintést kívánt nyújtani a koreai átírási módszerekbe és a hazai koreanisztika eddig egy kevésbé vizsgált problémájába.

Ez az írás Osváth Gábor tiszteletére készült.
Köszöntjük Osváth tanár urat a 80. születésnapja alkalmából!

Felhasznált irodalom

- Deák György 1951. „Koreai táncosok Budapesten”, *Táncművészet* 1.2: 5–7.
- Dr. Sipos István 1965. „A Phenjani Ének- és Táncegyüttes vendégjátéka.” *Muzsika* 8.3: 21.
- „Egy koreai táncosnő.” *Uj világ*, 1948. június 18.
- Farkas Attila 1951. „A Koreai Művészegyüttes bemutatóján”, *Élet és Irodalom (Irodalmi Ujság)* 2.20: 7.
- Jurzanov, Vladimir 1953. „Művészet a népért” *Táncművészet* 3.6: 161–162.
- „Korea.” *Táncművészet* 6.3: 102.
- „Krónika – Csoi Szon-hi.” *Táncművészet* 2.1: 33.
- Lee, Sang-il 2003. „On Korean Romanization.” *The Korean Language in America* 8: 407–421.
- Magyar Tudományos Akadémia 1981. „Az osztály életéből – A cirillbetűs átírás kérdései.” *Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei* 32: 171–195.
- Magyar Tudományos Akadémia 2015. „A magyar helyesírás szabályai (AkH) – Az idegen közszavak és tulajdonnevek írása.” *helyesiras.mta.hu* <https://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/akh12#F7> (utolsó letöltés: 2026. 02. 21.)
- Mártonfi Ferenc 1981. „A koreai nyelv.” In: Ligeti Lajos–Terjék József (szerk.) *Keleti nevek magyar helyesírása*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 483–498.
- Osváth, Gábor 2002. „The System of Korean Personal Names.” In: Birtalan, Ágnes (szerk.) *Aspects of Korean Civilisation*. Budapest: ELTE Department of Inner Asian Studies, 28–37.
- Simon Gy. Ferenc 1957. „Csö Szn Hi, a nagy táncosnő.” *Magyar Ifjúság*, 1957. augusztus 14.